

ŞEYH BABA MEHMED SÜREYYA, *Tarikat-ı Aliyye-i Bektâşiyye (Yüce Bektâşî Tarikatı)*, (Sadeleştiren: Ahmet Gürtaş), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1995, 173 sayfa.

Şeyh Baba Mehmed Süreyya (Müncî Baba) tarafından kaleme alınan "Tarikat-ı Aliyye-i Bektâşiyye" (Yüce Bektâşî Tarikatı) isimli eser Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gürtaş'ın sadeleştirmesiyle Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Türk Halk Klasikleri Serisi (3) arasında oku-yucuya sunulmuştur.

Kitabı sadeleştirerek yayına hazırlayan Ahmet Gürtaş "Sunuş"unda zamanla gerçek kimliğinden uzaklaşarak bozulan, yozlaşan, kimlik değiştiren kavram ve kurumlardan biri olarak değerlendirdiği Bektâşiliğin gerçek hüviyetiyle tanınması ve tanıtılmasının dinî ve millî kültür, birlik ve beraberlik açısından faydasına değinerek bunun için en kısa ve güvenli yolun Bektâşiliğin içinden bir kaleme başvurmak olduğunu ifade eder (s. V).

Kitabın müellifi Şeyh Baba Mehmed Süreyya Kasımpaşa'da doğmuştur. Osman Haşimî soyundan olan ve aynı ismi taşıyan dergâhın son şeyhliğini yapan bu zât, Nuri Baba'ya bağlanarak Bektâşî olmuş, Babalık icâzetnamesini onun oğlu Ali Nutkî Baba'dan almıştır. Bektâşiliği savunmak amacıyla "Tarikat-ı Aliyye-i Bektâşiyye" ve "Bektâşilik ve Bektâşiler" isimli iki kitap yayımlayan Şeyh Baba Mehmed Süreyya'nın az sayıda da şiiri vardır (s. V-VI).

Gürtaş'ın verdiği bilgiye göre, sadeleştirilen bu risale "1338 (1340) H. 1922 M. yılında İstanbul'da 46 sayfa olarak basılmıştır. İki sayfalık mukaddimeden sonra 3. ve 27. sayfalar arasında kitabın esas metni, 28. ve 46. sayfalar arasında da muhtelif kişilere ait na'atler ve nefeslerden oluşan 22 şiir yer almaktadır." Kitabın biri sadeleştirilmiş, diğeri asıl metin olmak üzere iki bölümden meydana geldiğini belirten Gürtaş kullandığı metodu da bu bölümde ortaya koymuştur (s. VI).

Risale, Şeyh Baba Mehmed Süreyya'nın Mukaddimesi ile başlamaktadır (s. 1-2). "Bu kitabı yazmaktan maksadım edebî, ilmî, felsefî bir eser yayınlamak değil; Bektâşiler hakkında her nasılsa yaygın hale gelen saçma sapan sözlere, benimsenen esas çerçevesinde, hikâye yoluyla karşılık vermektir.

Hakiki Bektâşiliğin tarz ve âdâbını, itâat ve ibâdetlerini ve tarikat esaslarını, art niyet gütmenden, taraf tutmadan anlattım.

Meslek ve tarikatlara değil, fertlerin kişiliklerine sataşan ve özel hayatlarına karışan zamanın ifrit dillisi, Bektâşilere de zehirlerini vurdurtursa çok görülmez. Yermedeki aşırılık ve abartma, günahkârlığın en şiddetlisidir. Görmek isteyen gözleri açmak ve yersiz kötülöklere cevap vermek için bu kitapçıktaki

gerçekleri dedikoduculara göstermek emeliyle kalemi elime almayı bir görev bildim ki, çıkar gözetmeksizin, maksadım Müslümanları günâhtan korumaktır." diyerek kitabı kaleme alma nedenini anlatan müellif, Bektaşîliğin ruhu ve hakikatını

"Yetmişiki milletin bütün kavgalarını ma'zur gör;

Çünkü onlar hakikatı göremeyince efsanenin kapısını çaldılar."

"İncitme peşinde koşma da, ne istersen yap;

Zira bizim yolumuzdan bundan başka bir günah yoktur." beyitleri ile dile getirir.

"Hepsi sana âşık olduğuna göre, yolların ayrı olmasından ne çıkar?!

Herbirisi gülbahçesine ayrı yoldan geliyor demektir."

beyitiyle başlayan "Yüce Bektâşî Tarikatı" risalesinde konu Râci Efendi ile Müncî Baba arasında geçen konuşmalar çerçevesinde ele alınmıştır. A. Gürtaş'ın da işaret ettiği üzere (s. 70), "Râci", "Ümid eden, uman", "Müncî" ise "kurtaran" anlamına gelen iki sembolik isimdir.

Müncî Baba'nın tarikata girme konusunda ısrarlı olan Râci Efendi'ye bunun sebebinin sorması ve "benliğimi bilmek" cevabını almasından sonra Râci Efendi, Mürşid'e, bağlanma arzusu duyduğu Yüce Bektâşî Tarikatı'nın esasını sorar. Cevap "Kendini bilmektir." Kendini bilmek ise ibâdetle yani "kulluk"la sağlanır. "Fahr-i Âlem (s.a.v.) Efendimiz'in, Allah katında verilen en büyük sıfatı "kul"dur. Bu sıfatla, Rablık perdelerinin bütün sırlarına ulaşmaktır. Bir köle, efendisine herkesten yakın olur ve bir kul için, Tanrı'ya köle olmak derecelerinin en yükseğidir. Bu sebeple, Peygamberlerin en üstünü Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Peygamberler kâfilesinin başkanı olmuştur. Bir insan daima bir kul olduğunu ve Tanrısının erişilmez ululuğundaki gücünü kavramış olursa, beşerî yasakların ve dünya ilgilerinin kendinde ortaya çıkmasına imkân elvermez. Dâima güçsüz ve her zaman kıymetsiz birşey olduğunu bilir." (s. 4-6).

(...)

"Cenâb-ı Hakk'ın bilinmesi nefsin bilinmesine, veyahut nefsin bilinmesi Hakkın bilinmesine bağlı oluyor." diyerek âyet ve hadislerle Bektaşî inancının esaslarını anlatmıştır (s. 6-8). Râci Efendi tarafından Müncî Baba'ya sorulan sorulardan biri de Bektaşî Tarikatı bağlılarının halk arasında Câferî mezhebinden ve Şiadan kabul edilmeleridir (s.9). Müncî Baba'nın bu konudaki açıklamalarından sonra cevabı "Her kim ki Ehl-i Sünnettir, ister istemez Ali'nin taraftarıdır; her kim ki Ali'ye bağlıdır, ister istemez Ehl-i Sünnettir." anafikri etrafında ortaya çıkmaktadır (s.11). Bu akış içerisinde açıklığa kavuşturulan diğer bir konu da Bektaşî Tarikatı önderi Hacı Bektaş-ı Veli'nin soy kütüğüdür ki burada Hacı Bektaş-ı Veli'nin soy kütüğünden söz edildikten sonra 680H./1281M. yılında Anadolu'ya göçerek Ankara ilinin Kırşehir ilçesinin "Hacım" (Kara Üyük) bucağına geldiği, burada bir tekke yapıp hizmete açtığı 738H./1337M. yılında vefat ettiği kaydedilmiştir (s. 11-13). Sorular arasında Hacı Bektaş-ı Veli'nin evlenip evlenmediği, bu tarikat mensuplarının bağlandıkları zâta "Baba" demelerinin nedeni de vardır. Râci Efendi'nin "Tarikatla ilgili kitap varmış bunu herkes görüp okuyabilir mi?" sorusuna, Müncî Baba, o "kitab"ın

Kur'ân ve Hadislerden ibaret olduğu şeklinde cevap vermektedir. Râcî Efendi'nin bunların zaten bütün inananlar tarafından okunması ve hükümleriyle amel olunması gerekli kitaplar olduğunu belirtmesine karşılık da Müncî Baba'nın tepkisi oldukça serttir: "-Vay! Sen, Bektaşîleri "Petro"ya mı benzetiyorsun! Doğrusu câhiliğin, kötü zannın bu derecesine hayret!... yüzbin teessüf!..." Bunun üzerine daha önceki soruyla Bektaşî inançları hakkında varlığını duyduğu "Câvidan" isimli kitabı kasdettiğini belirten Râcî Efendi'nin aldığı cevap tekrar: "Bektaşîlerin Kur'ân ile Sünnetten başka amel edip değer verdikleri hiçbir kitap yoktur" şeklindedir (s. 13-15).

Bektaşîleri "Cenâb-ı Allah'ın, şâmi büyük âyet-i kerimesinde niteliklerini sayıp tanıttığı ehl-i sünnet, inanmış ve Allah'ı tanıyan kimseler" olarak nitelendiren Müncî Baba tarikatın inançlarını dile getirdikten sonra Bektaşî dervişleri ile Bektaşî babalarının tavırları üzerinde de durmuş, Allah'a ulaşma yolunda mürid'in mürşid'e olan ihtiyacını örnekler vererek anlatmıştır (s.13-20). Bektaşî inançlarının ardından Bektaşîliğin usûl ve âdâbı üzerinde duran Müncî Baba daha sonra 'Bektaşî Sırrı'nın ne olduğu hakkında bilgi verir (s. 24-27).

Metni "Na'tlar ve Nefesler" izlemektedir. Burada bilinmeyeceği tahmin edilen kelimelerin anlamları şiirlerin hemen altında yer almıştır (s.28-69). "Dipnotlar" bölümünde metin içinde geçen şahıs, kavram, âyet ve hadisler ile ilgili açıklamalar, yorumlar ve yer yer değerlendirmeler yapılarak özellikle konuya yabancı okuyuculara büyük kolaylık sağlanmıştır (s. 70-89). Dipnotların ardından gelen "Lügatçe"de, metin içinde sadeleştirilen kelimelerin anlamları verilmiştir (s. 91-121). Risâlenin orjinal metni ise kitabın sonunda yer almıştır (s. 123-173).

Bir Bektaşî "baba"sı tarafından kaleme alınan bu risale, araştırmacıların yanısıra Bektaşîliğin ne olduğunu öğrenmek isteyenlerin veya zihinlerinde bu konuda soru işaretleri bulunanların rahatlıkla başvurabileceği bir eserdir. Bektaşîliği ana hatları ile özet halinde veren bu kitap, uslubundaki akıcılıkla da okuyucunun ilgisini çekebilecek niteliktedir.

AZİZE AKTAŞ-YASA
Atatürk Kültür Merkezi
Türk Sanatı Bilim ve
Uygulama Kolu Uzmanı

